

Francesc Foguet i Mireia Sopena (coord.), «Col·lecció Argumenta», Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa Edicions, 2005-2011.

Els dotze llibres que conformen la «Col·lecció Argumenta» obren la reflexió sobre la realitat dels Països Catalans de la Transició fins avui. A la publicació de dos volums més genèrics sobre l'evolució cultural i sobre el procés de la Transició, segueixen nou monogràfics dedicats a nou àrees culturals concretes i un últim volum de síntesi que conclou la col·lecció, concebuda des de l'inici de manera tancada. Ha estat un projecte intel·lectual col·lectiu molt ambiciós que ha mantingut com a objectiu fer balanç de la història recent i valorar-ne les opcions de futur. L'editorial El Cep i la Nansa, dirigida per Francesc Mestres, l'ha tirat endavant amb valentia.

Mireia Sopena i Francesc Foguet van ser els impulsors d'una iniciativa que va comptar amb el suport de joves personalitats del camp de la cultura com a coordinadors dels diferents volums: Joan-Elies Adell, Montserrat Bacardí, Joel Begur, Xavier Diez, Trinitat Gilbert, Pilar Godayol, Isabel Graña, Teresa Iribarren, Rosa M. Isart, Anna Lleó, Josep Lluch, Pep Martorell, Albert Mestres, Joaquim Noguero, Mercè Piqueras, Jaume Radigales, Cristina Ribas i Núria Ribas. El total de col·laboradors que han realitzat la seva aportació en aquesta obra coral depassa de llarg la centena.

S'ha apostat per un enfocament polièdric, per la intertextualitat i la multiplictat de veus. Tots els llibres de la «Col·lecció Argumenta» —menys el darrer— tenen la mateixa estructura: un pròleg dels seus coordinadors, diferents capítols escrits per cadascun dels col·laboradors especialitzats en cada tema i un diàleg final en què altres experts de trajectòria consolidada debaten sobre la disciplina tractada.

Avui ja no es creu que ningú tingui prou autoritat per posseir la veritat en exclusiva. Avui, que els referents totèmics també s'han liquat, els processos de legitimació s'articulen de manera col·lectiva. Els qui han tingut veu en aquest projecte han defensat les seves aproximacions parcials, però, sobretot, han hagut d'argumentar, perquè, més enllà d'utopies, sembla que només raonant i enraonant puguem anar fent i desfent els acords i desacords que ens facin avançar com a societat.

A través d'aquests volums monogràfics es convoca un lector reflexiu, que prengui consciència de la complexitat, sense reduccionismes, dels temes que s'hi aborden, però també un lector que es posicioni en aquest debat que convida a la mobilització cívica. Malgrat que els punts de vista que van sorgint al llarg de les pàgines puguin ser d'allò més variats —des del fatalisme a l'activisme abrandat, de la desesperança a l'optimisme— la intenció de tots ells és contribuir en clau de futur per tal de qüestionar quines han estat i són les nostres limitacions com a col·lectiu, però també els nostres encerts i potencials, per saber de quina manera hem de pensar-nos a partir d'ara.

Hom podria objectar que és un esforç sisífic voler fer una història des del 1975 fins a l'«actualitat», perquè aquesta sempre reula, ens atrapa i depassa l'escrit mateix que queda obsolet. Per exemple, quan es va editar el tercer volum coordinat per Núria Ribas, *Societat catalana, societat limitada?* (2007), dedicat a les inquietuds més polítiques del país, encara no se sabia res de com es desencadenaria la sentència de l'Estatut, ni la reacció ciutadana posterior, tot el moviment de les consultes populars, la influència de l'afilament de la crisi econòmica, les recents estrebades de Madrid cap a un nou replegament centralista...

Més enllà de la notícia concreta, però, encara que de vegades pugui ser molt significativa, hi ha uns corrents històrics de fons, profunds, que es retroalimenten amb tots aquests esdeveniments. És aquí on, em sembla, volen arribar les reflexions d'aquesta col·lecció: a desemmascarar les inèrcies col·lectives que ens lliguen a paràmetres d'actuació no prou flexibles per poder autogestionar-nos d'una manera més lliure, sense pors irracionals. Com diu Joaquim Noguero, al volum dedicat al periodisme «Miques possibles de criteri, contra el dicteri d'alguns».

No s'hi pretén cap adoctrinament, sinó una autoanàlisi honesta, sense complexos, a partir de la reflexió entorn de les manifestacions públiques de la nostra cultura: la política, la música, el teatre, la literatura, les arts plàstiques, la ciència, el cinema, el periodisme i la traducció. La tria de temes podria haver estat una altra o podria haver estat més àmplia, però s'han pres aquests fenòmens com a indicadors, termòmetres, —evidentment difícils d'aïllar d'un tot entortolligat— per tal de valorar quin és l'estat de salut de la nostra societat.

I quin és el resultat d'aquesta anàlisi? Amb quina nota aprovem o suspenem després de gairebé una dècada dedicada a aquesta avaluació? Tot i la diversitat de criteris i conclusions dels diferents experts que han intervingut en cadascun dels volums, la impressió que el lector s'endú després de repassar-los tots és que s'aconsegueix ser

constructiu i mirar aquestes últimes dècades sense descoratjament, amb una certa satisfacció que valora els esforços passats i la vitalitat actual, tot i objectar-hi perills. Ara bé, l'espai per a la memòria crítica hi és fonamental.

Un dels trets que més s'acusen després de valorar el panorama general és que, arrossegats per aquesta tendència a la lleugeresa que es festeja des de la societat de consum, oblidem que, malgrat el seu espaterrant èxit quantitatiu, la principal funció de la cultura és ser un bé públic que col·labori a l'autoconeixement, la higiene espiritual i també al gaudi d'una societat. Des de les diferents disciplines, hom té la sensació que s'imposa cada vegada més la tendència individualista i aïllacionista. N'és una mostra l'advertència que es fa a *L'escena del futur* (2006), coordinat per Francesc Foguet i Pep Martorell, quan es denuncia que el teatre català s'ha instal·lat en una correcció política constant tant «en termes de dignitat cultural com de gosadia estètica, i en una postmodernitat camaleònica, amnèsica i *desideologitzada*, més enderiada en les formes innòcues i en l'ambició de l'èxit que no pas en continguts més revulsius».

El perill és que aquest buidatge de contingut humà de l'art, la renúncia d'una recerca profunda del sentit en ell mateix i en els seus propis mitjans, per l'aproximació còmoda al món de l'entreteniment en pro de la recerca de públic, pot ser, justament, el què acabi distanciant el veritable públic. Des de totes les disciplines s'alerta que, tot i la necessitat de preservar un espai per a la cultura de masses en català, que sigui propera i defugui l'elitisme, el què no podem fer és perdre el sentit del discurs propi i renunciar a la qualitat.

Ara bé, això no vol dir que hàgim de convertir la cultura en un imperatiu moral tornat a bastir de tota una aurèola de prestigi *per se*. Això seria el què crearia distanciament i, per exemple, un dels factors que fa que els joves no llegeixin. I és que aquest és el problema central assenyalat a *La literatura catalana en la cruïlla* (2008), coordinat per Isabel Graña i Teresa Iribarren: la davallada progressiva de lectors. La literatura, com tota manifestació cultural, tampoc pot perdre aquest element fonamental de gaudi, de plaer dels sentits i de l'esperit que no té preu ni utilitat immediata.

Aquest equilibri que es proposa no és fàcil, però cal que no el perdem de vista si no volem que hi hagi una esclavissada més profunda entre el públic i les nostres produccions culturals tal i com s'acusa que ha passat en el cas de les arts plàstiques. A *Arts sòlides o líquides?* (2008), coordinat per Anna Lleó i Rosa M. Isard, es posa de manifest l'empobriment que ha suposat per a l'art català la instrumentalització del patrimoni des de l'òptica mediàtica, patriòtica, del consum o del turisme. La seva

desacralització per treure'n rendiment econòmic —d'altra banda, d'algun lloc han de sorgir els diners— ha anat acompanyada, tot sovint, d'una banalització que l'ha privat de la seva possibilitat de transcendència, d'arma de creativitat, reflexió i d'ironia per poder transgredir els esquemes rígids de la ideologia, que, per ésser avui més dissimulada que ahir, no és menys present ni menys agressiva.

Ha estat determinant, evidentment, una estructura institucional formal. L'esforç hi ha estat, enlloc es desmenteix. A *Una impossibilitat possible* (2009), que van coordinar Montserrat Bacardí i Pilar Godayol, s'explica la voluntat que hi ha hagut de superar les dificultats de finançament per tal de poder traduir al català literatura i audiovisual. A *Embolcats amb el periodisme* (2007), coordinat per Joaquin Noguero, també es fa evident el treball que s'ha dut a terme per erigir un sistema català de comunicació. Però també és cert que tot l'esforç reiterat de normalització lingüística des dels diferents àmbits no ha acabat de normalitzar-ne l'eina bàsica i imprescindible: la llengua.

Al llarg dels escrits, es posa de manifest que aquesta realitat lingüística no pot ser desvinculada de les dificultats d'articulació interna i de projecció externa d'una cultura —de la qual la llengua n'és el distintiu més disputat— sense estat propi, dins d'un estat que no vetlla per la valoració i desenvolupament de la seva idiosincràsia sinó que, al contrari, busca l'erosió constant fomentant la divisió interna.

És difícil que els ciutadans, a l'hora de decantar-se per l'ús d'una llengua, no es vegin afectats per les tendències homogeneïtzadores en una era en la qual les identitats sense l'escut d'un estat tenen difícils presagis. Més enllà de les subvencions, són aquests usuaris els que fan sostenible una cultura, tots els qui prenen paper actiu en la xarxa d'agents que conforma el nostre patrimoni.

Des de la «Col·lecció Argumenta», que ha comptat la participació de personalitats consagrades, però també amb el de molta gent jove amb molta empenta, es vol oposar resistència a tota aquesta nova onada empobridora amb una bona dosi d'autoconsciència que desvetlli una actitud activa. S'insta a l'aprofundiment de les problemàtiques que cada àmbit cultural ha d'encarar, però també a la recuperació d'una idea més transversal de cultura, que ens ajudi a entendre que la majoria de reptes concrets tenen a veure amb dificultats generals i que cal una implicació comuna, una responsabilització compartida des de tots els àmbits per tal resoldre'ls.

Un volum especial tanca el cicle de reflexions dels onze volums que vertebren la col·lecció. Es tracta d'una cloenda amb una estructura i amb un enfocament totalment diferents de la manera de treballar anterior. Editat el 2010, *Testimonis del*

segle XX constitueix una síntesi final, un darrer apunt, menys debatut, més íntim i més personal. Raül Magí i Laia Soldevila van entrevistar «onze savis» durant el 2008 i 2009 amb la intenció d'oferir onze testimoniatges vitals de persones que, des de la seva disciplina, però també des de la seva experiència vital havien viscut gran part del segle XX i podien tenir una visió més assossegada, més àmplia o més contrastada de com calia que enfoquéssim les coses a partir d'ara.

En el marc d'unes converses tranquil·les, es demanava als protagonistes un exercici de memòria crítica. Aquestes personalitats van ser escollides per ser valorades com a persones amb una gran autenticitat, compromís, amb un bagatge incontestable i per haver demostrat l'excel·lència en el seu àmbit específic. Algunes ens han deixat recentment, com Joan Triadú o Ricard Salvat.

Què en pensen, els nostres savis, del procés que havíem viscut trenta anys ençà? Com valoren les possibilitats de la realitat cultural a casa nostra? Com perceben la seva disciplina després d'haver viscut tantes transformacions? I la seva trajectòria, com s'ha emmotllat en aquest context?

La majoria dels entrevistats reconeixen la dificultat d'encaix de la realitat catalana dins d'un Estat Espanyol que com diu Eva Serra «sempre ha estat coix: ni un estat liberal ni un estat democràtic. No pot concebre cap estructura política que trenqui la seva visió d'estat integrista». Xavier Rubert de Ventós, després de la seva experiència política, afirma que «la relació amb Madrid és psicològicament insana» i explica com es va tornar independentista després de comprovar que pels partits espanyols els catalans no érem un subjecte més sinó un objecte instrumental. «Catalunya és la cuina i Madrid el menjador. Ens lamentem i quedem conformats», denuncia Joan Pere Viladecans.

En general, coincideixen que el procés de Transició va «tallar les ales a les il·lusions raonables de recuperació i redreçament de la llengua i cultura» segons paraules de Josep Grifeu. Joan Triadú, per la seva banda, reconeix que l'assoliment de la democràcia va desmobilitzar-nos, però que van assolir-se fites tan fonamentals —i que ara veiem tristament perillar— com que l'escola fos innegociablement catalana.

Molts també es mostren d'acord amb Ricard Salvat a expressar el seu descontentament per les polítiques culturals de l'era pujolista, poc coherents i sistemàtiques, ell, però, accentua la crítica explicitant que va ser aquest el moment en què va començar-se a fomentar una cultura que cada vegada s'agreuja més, desarrelada de la realitat catalana, divertida, però que no diu res i que no molesta a ningú.

Un altre dels temes transversals és la cohesió entre territoris i la viabilitat d'un projecte comú com a Països Catalans. Aquí les opinions són dispars. Tots són conscients que les lluites internes no ens afavoreixen, però tot i que Feliu Formosa reconegui que a València hi ha una minoria amb actitud resistencial que respon sempre i que recorda a altres èpoques, Joan Francesc Mira, des de Castelló, retalla taxativament quan diu que parlar d'un «hipotètic territori politiconacional comú és pura fantasia» i que, tot i l'auge de les tendències polítiques d'autoafirmació, els ritmes són totalment diferents.

La gran majoria d'aquests savis nostres, però, més enllà de les paraules i les opinions, ens deixen com a penyora el testimoni d'una actitud. Una actitud de fermsesa interna, malgrat tot, que durant el franquisme va ser vital i que després s'ha anat dissolent. Josep Massot ja ho alerta: no creguem que ja no cal treballar perquè la cultura catalana ja funciona sola.

Aquesta actitud és també la que ressegueix tota la «Col·lecció Argumenta», des del seu impuls inicial, fins als discursos de la majoria dels seus col·laboradors, passant per la manera en què s'ha integrat tal diversitat de veus: cal mantenir-se desperts, seguir posant fil a l'agulla, anar més enllà de l'individualisme imperant i agrupar esforços —com ha estat capaç d'agrupar-los la col·lecció— per recuperar el sentit d'una unitat on cohabitin pluralitat de noms i tendències, per tal que, argumentant, puguem construir-nos i reconstruir-nos col·lectivament.

MARIONA IRIBARREN NADAL

Carme Barceló, *Noms aràbics de lloc*, Alzira, Bromera, 2010, 162 pp.

L'editorial Bromera, que acaba de complir vint-i-cinc anys d'existència i que compta amb més de mil dos-cents títols en català, ha publicat aquesta magnífica obra en la seva col·lecció «Essencial». És evident que cal celebrar aquesta edició, donada la solvència de la seva autora, que és, sens dubte, una de les persones més expertes en el coneixement del patrimoni cultural de la nostra toponímia. L'estudi dels noms de lloc ha estat sempre una feina feixuga que no sempre ha estat tractada amb seriositat. Tal com diu la mateixa Barceló, catedràtica d'àrab a la Universitat de València, la ciència etimològica encarregada de la recerca dels noms de lloc és relativament recent i requereix «amplis i variats coneixements filològics, domini d'altres ciències (geografia,